

İNGİLİZ RAPORLARINA GÖRE 1896 ADANA OLAYLARI

Sabit DUMAN*

Özet

Osmanlı Devleti farklı etnik ve dini inançlara sahip toplumlara bünyesinde barındırmaktaydı. Fransız İhtilali'nden sonra Avrupa'da giderek güçlenen milliyetçilik akımı bütün dünyaya yayılmaya başladı. Milliyetçilik akımı en çok imparatorluk sistemine sahip devletlerde etkili olmaktaydı. Osmanlı Devleti yayılmaya başlayan milliyetçilik akımını önlemek için birçok reform yaptıysa da yeterli olmadı. Diğer taraftan İtalya ve Almanya gibi iki milli devletin ortaya çıkması milli akımları popüler yaptı. 1877-1878 Osmanlı-Rus savaşı Osmanlı Devleti'nde yaşayan Hristiyanlar'ın milli devlet kurma isteklerini kamçılarıken Rusya'nın desteğini arkalarına almışlardı. Bu durumdan en fazla memnun olan kesim Ermenilerdi. Rusya'nın desteğini arkalarına alan Ermeniler Osmanlı Devleti'nin birçok kentinde isyan çıkartmaya başladı. Adana şehri de bunlardan biri idi. Osmanlı Devleti Balkanlardaki ayrılıkçı hareketleri bastırmaya çalışırken Doğu'da Ermeni isyanlarından büyük tedirginlik duydu. Kaçınılmaz olarak isyanlara karşı sert önlemler alacaktı. Osmanlı Devletinin aldığı tedbirler Batı basınında Müslümanların Hristiyanları öldürdüğü şeklinde çıkan haberlere sıkça rastlanıyordu. Diğer yandan II. Abdülhamid'e İttihat Terakki Cemiyeti sert bir muhalefet yürütmekte idi. Askeri okullarda, askeri kesim içinde bu cemiyete üye olanlar oldukça fazla idi. Avrupa'da çıkan gazete ve dergiler II. Abdülhamid'in idaresini eleştirmekteydiler. Batı'nın önyargıları bu yayımlarla örtüşmekte idi. Acaba gerçek nasıldı? Resmi raporlarda bu olaylar nasıl ele alınmıştı? Bildirimde bu konu ele alınacaktır. 1896 yılında yaşanan bu olayları İngilizler nasıl yansıdığı açıklanmaya çalışılacaktır. İngilizler Osmanlı Devleti'nde yaşanan olayları nasıl gördükleri raporlarda anlatılanlara göre değerlendirilecektir.

Anahtar Sözcükler: *Adana, Osmanlı Devleti, II. Abdülhamid, İngiltere, Ermeni*

* Prof. Dr. İnönü Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü.

Sonuç

Adana, 1890'larda ekonomik bakımdan bölgenin en önemli merkezlerinden biri haline gelmeye başladı. Demiryolunun geçmesi, Mersin limanı ile Adana, Anadolu'daki diğer merkezler ile bağlantı kurarken limanı ile dünyaya açılıyordu. Kent bu tarihlerde kozmopolit bir yapıya dönmeye başladı. Ancak Ermeni örgütlerinin faaliyetleri, bölgedeki misyoner okullarındaki propaganda Ermeniler üzerinde oldukça etkili olmaya başladı. Bu tarihlerden sonra yavaş yavaş Ermenilerle Türkler arasında çatışma çıkmaya başladı. Araya yabancı devletlerinin girmesi üzerine durum başka şekil aldı. Bunların hükümetten taleplerinin karşılık bulması Ermenileri cesaretlendirdi. Ermeniler Avrupalı devletlerin araya girmesine güvenerek zaman zaman devlete isyan bayrağı açtı. Avrupalı devletler Ermeni meselesini öne sürerek Osmanlı Devletine müdahale ederek bir takım düzenlemeler yaptırdı. Bu durum Ermenileri isyan konusunda cesaretlendirdi. Ancak burada yaşayan Ermeniler genel olarak Osmanlı devletine baş kaldırmadı. Ancak yaşanan olaylar yavaş yavaş Ermenilere karşı güvensizlik tohumlarını ekti. Bu durum 1909 olaylarına zemin hazırladı.

KAYNAKÇALAR

- Correspondence Relative to The Armenian Qustion, Turkey*, No. 2, London, 1896
Correspondence Relative to The Asiatic Provinces of Turkey, London, 1896, No.3
Correspondence Relative to The Armenian Qustion, Turkey, No. 8, London, 1896
Correspondence Relative to The Asiatic Provinces of Turkey, London, No.1, 1898
Diplomatic and Consular Reports, Turkey, London, May 1902
Further Correspondence Respecting the Condition of the Populations in Asiatic Turkey, London, 1892
Further Correspondence Respecting the Asiatic Provinces of Turkey and Evets in Constantinople April 19, 1897
Further Correspondence Respecting the Asiatic Provinces of Turkey and Evets in Constantinople, London, 1897, No.3
 Lynch, H.F.B., "The Armenian Question: Europe or Russia?" *Contemporary Review*, S.69, Jan/June 1896
Osmanlı Belgelerinde Ermeni İsyancıları (1895-1896), Ankara, 2008
 Zeidner, F. Robert; "Britain and The Launching of The Armenian Question", *International Journal of Middle Estaren Studies*, C.7, 1976